

L'ESCOLA DE L'ESPECTADOR.
LA IMPORTÀNCIA DE LA CREACIÓ DE PÚBLICS CULTURALS
Isabel Martínez Lloret
Palau Altea Centre d'Arts

El treball que ens atén tracta de posar en valor la importància de la creació de nous públics en les diferents vessants del món de la cultura. D'arrelar la continuïtat de les arts a través de l'ensenyament i la comprensió del fet artístic. En altres paraules, en la importància d'aconseguir que les distintes pràctiques culturals tinguin més seguidors.

DIFERÈNCIA ENTRE CULTURA I ART

La cultura és allò que ens dona una identitat, que ens defineix com a poble i és per això que l'Estat està obligat a cuidar-la i garantir-la. La cultura és allò que abarca les ideologies, el pensament o les conviccions d'un grup social, és justament el que ens defineix com a col·lectiu. També podem considerar la cultura com una praxi o experiència humana. Com un conjunt de significants (llenguatges i codis) i un conjunt de significats (creences, valors, sentiments, etc.).

Per la seua banda, l'art és allò que genera expressions artístiques a través de distintes tècniques, materials o símbols aplicant la creativitat del creador. Però l'art no sols està destinat a satisfer la contemplació del públic, sinó que a més a més té l'objectiu de remenar les nostres consciències, de fomentar l'equilibri espiritual, la sensibilitat o l'estètica. Com deia l'artista francesa Louise Bourgeois, «l'art és una garantia de salut».

L'EDUCACIÓ ARTÍSTICA A LES ESCOLES

A diferència de molts altres països de la Unió Europea, el nostre sembla no donar-li encara la importància que mereix a l'educació artística a les escoles, una eina fonamental per tal de crear individus crítics amb capacitat i ganes de transformar el seu entorn. I és que quan parlem d'educació artística no parlem de l'assignatura que coneixem com a Plàstica, on bàsicament els xiquets i xiquetes aprenen manualitats, sinó d'una matèria molt més completa i transversal a través de la qual apropem els més menuts

a la música, la literatura, la pintura, la dansa o el teatre, entre altres manifestacions artístiques. L'art és una forma de relacionar-nos amb el món. Ho podem fer a través de la metàfora, del sentit figurat o de formes sensibles que ens permeten interactuar entre nosaltres i amb l'entorn. Com apunta la mestra Montserrat Planelles:

L'educació artística a les escoles no serveix només per a formar dissenyadors o fotògrafs, sinó per entendre que hi ha també un pensament simbòlic que no passa només per la racionalització, sinó per la sensibilitat. Les arts visuals ens donen la capacitat de pensar i explicar-nos a través de les imatges, la paraula, el so o el cos en moviment (PLANELLES: 2018).

Tanmateix, tot el pes de l'educació no ha de recaure només sobre les escoles. L'Estat i les institucions culturals tenen també molt a fer. En una societat democràtica és fonamental crear espais permanents d'experimentació artística que conviden a participar, sentir, observar, investigar, descobrir, intervenir i recórrer. Uns espais per a ser i estar dins dels museus i els centres d'art de les nostres ciutats. Aquests espais han d'estar dirigits a la infantesa des dels zero anys i arribar fins l'adolescència. Ací comença la vertadera Escola de l'Espectador.

L'ESCOLA DE L'ESPECTADOR

Ningú no nega la importància d'estimular els nadons amb jocs de colors, formes, textures, sons, etc., des dels seus primers mesos de vida. Ara bé, l'Escola de l'Espectador va encara més enllà i aposta perquè ampliem aquesta estimulació primerenca, que la continuem i adrecem a les arts per a la creació final de futurs públics actius. Es tracta d'estimular els infants des de ben menuts i, a poc a poc, a mesura que creixen, anar dotant-los de ferramentes per a poder entendre i sobretot gaudir dels distints llenguatges artístics, ja siga una peça teatral, un quadre o una cançó. Si les campanyes de teatre escolar van acompanyades de material didàctic per a treballar a l'aula, per exemple, l'obra que els alumnes veuran a l'auditori, és obvi que la predisposició de l'alumne davant de la peça teatral en qüestió serà de ben segur una altra. L'alumne relacionarà conceptes ja coneguts, acabarà de completar-ne d'altres i gaudirà molt més de l'espectacle.

Hui en dia ja són molts els centres culturals que s'han adonat de la importància d'aquesta formació i han desenvolupat departaments específics per a la creació de tallers i activitats destinades a menuts i famílies. Tal és el cas del Centre del Carme Cultura Contemporània (CCCC) de València, amb nombroses activitats per als menuts; grans museus com el Reina Sofia; o, en el cas del teatre, el Teatro Real Junior, amb funcions adreçades a menuts i adolescents.

Segons Luis Camnitzer, escriptor, artista i pedagog uruguaià, el futur dels museus —i de retruc, dels teatres i els liceus— passa per obrir-se i contactar amb les escoles per tal d'integrar el pensament artístic en el sistema educatiu i corregir la fragmentació del coneixement:

La pedagogía de la educación está concebida como un entrenamiento en el que se transfiere a las otras personas el modo de conocimiento que más conviene. En cambio, en una educación real se facilitarían el descubrimiento y la creatividad para que el alumno llegue a sus propias conclusiones. El arte no es una forma de expresión, es una forma de pensar, la más libre que hay, pero siempre se ha dejado de lado en la educación porque se supone que es un instrumento emocional que no es útil (CAMNITZER: 2017).

Aquesta afirmació de Camnitzer és justament la que hauria de canviar-se. És fonamental incorporar els llenguatges de la creació contemporània als processos d'aprenentatge i crear entorns de treball col·laboratiu que unisquen art i educació. Tal és el cas del CCCC, adscrit al Consorci de Museus de la Generalitat Valenciana, que ha creat un ampli programa d'activitats per als més menuts des que són nadons fins a l'adolescència, un públic que tradicionalment no ha gaudit d'espai als centres culturals i ara són considerats un col·lectiu decisiu pel que fa a la projecció de futur. A més a més, cal remarcar la importància de —valga la redundància— formar els formadors a través de la dotació de recursos pedagògics, guies i materials didàctics amb sessions formatives tant a famílies com a centres educatius.

Cal destacar també el cas del Museu d'Art Contemporani d'Alacant (MACA), el qual fa anys que programa tota una sèrie de tallers per a jòvens i públic familiar amb l'objectiu de fomentar-ne la participació i l'interès per l'art contemporani i propiciar el coneixement dels processos creatius. Un

punt de vital importància és també que a través de totes aquestes activitats, el públic, en aquest cas els jòvens, facen seu el museu. Que senten la institució com a pròpia, com una institució propera amb la qual s'identifiquen, cosa que més endavant crearà un cert compromís d'ells envers el museu i unes exigències de qualitat cap als seus gestors.

LA IMPORTÀNCIA DE LA CREACIÓ DE PÚBLICS

El professor Jaume Colomer (2018) diferencia entre el valor objectiu i el valor subjectiu d'una pràctica cultural. D'una banda, el valor objectiu és el que ha sigut reconegut pel sector cultural i la realitat social en què es realitza; el subjectiu és, per contra, el valor que té per a cada persona la pràctica cultural en qüestió. Dins dels valors objectius cal diferenciar entre els valors intrínsecs i els instrumentals, dos taxonomies que considerem molt interessants. Pel que fa als valors objectius intrínsecs, en la pràctica cultural trobem d'una banda el benestar intel·lectual i emotiu que aporta com a experiència personal. D'altra banda, Colomer parla del coneixement que aquest aporta en facilitar la creació d'una consciència crítica, la comprensió de noves realitats socials i la construcció de sistemes de valors. Per últim, la pràctica cultural com a experiència compartida crea consciència i identitat col·lectiva i, en conseqüència, cohesió social.

Els valors objectius instrumentals es divideixen al seu torn en dos vessants: els econòmics i els relacionals. D'una banda, la pràctica cultural genera riquesa i creixement; d'altra banda, aporta una distinció social o expressió de la identitat de grup. El valor subjectiu és la percepció que cada persona té dels valors objectius enumerats. En aquest sentit, el que a nosaltres ens interessa és el valor subjectiu, el qual es construeix al llarg d'una vida però s'estructura durant l'adolescència a partir d'experiències interioritzades en la infància, tal com va concloure el sociòleg, filòsof i antropòleg francès Pierre Bourdieu (1988, 789) en els seus estudis. Totes aquelles experiències socials i culturals viscudes en la infància i l'adolescència comporten, per tant, una gran varietat de valors subjectius. És per això que els grans aliats per al desenvolupament de nous públics són els mediadors dels processos educatius durant la infantesa i l'adolescència, ja siga a l'àmbit familiar o de l'escola.

En el fet cultural distingim entre els creadors i els públics, des del punt de vista de la democratització cultural; o consumidors, si els analitzem des del punt de vista del mercat. Aquests públics són essencials en el fet cultural. Són els qui justifiquen certes inversions públiques i els qui mantenen el desenvolupament de la indústria cultural, però les pràctiques culturals no s'han d'enfocar només des del punt de vista econòmic, ja que són també productes d'interès general que deuen ser protegits i fomentats pels poders públics. Segons explica Colomer (2018), hi ha quatre fases en què es desenvolupa la relació entre el públic i els creadors:

1. «Fase de curiositat i aproximació al fet cultural». Normalment ens aproximem a la pràctica cultural per una recomanació (d'un amic, un mitjà de comunicació especialitzat, publicitat, etc.) o per la curiositat que desperta en nosaltres per qualsevol motiu circumstancial.
2. «Fase de prova». Si l'experiència és positiva sorgeix el desig de repetir. Per contra, tot el procés fa fallida si l'experiència és negativa.
3. «Fase de desenvolupament de la confiança». Una vegada hem tingut diverses experiències satisfactòries comencem a arrelar certa confiança amb el creador.
4. «Fase de compromís». Aquesta última fase és la que ens interessa assolir. La confiança és el que genera un compromís del públic amb el creador.

Cada individu del conjunt del públic d'una pràctica cultural es pot situar en qualsevol d'aquests estadis, la qual cosa fa que la creació de públics siga complicada. Però d'altra banda, el fet de poder enumerar diversos estadis facilita la creació d'estratègies comunes per a cadascun d'ells. Totes aquestes fases són de vital importància per a entendre i arrimar-nos a la creació de públics. Nosaltres ens centrarem, en aquests article, en les estratègies de creació de públic infantil i adolescent, ja que és lògic considerar que allò més eficient per a crear futurs públics és seduir els més menuts i adolescents envers les pràctiques culturals.

Com ja hem avançat unes quantes línies arrere, és a la infantesa i l'adolescència on es configuren els gustos i preferències de cada individu. Encara que aquests puguen anar canviant a llarg de l'experiència de vida, tot

el que interioritzem en aquestes etapes formen els nostres valors i pautes de comportament que continuarà durant la vida adulta. És per aquest motiu que si en aquestes etapes oferim experiències culturals gratificants i de qualitat es formaran en infants i jòvens gustos de consum crítics i proactius en un futur.

La formació dels menuts i adolescents és per tant la inversió més rendible de totes, i paradoxalment, la més desatesa. Això pot ser degut al fet que la rendibilitat d'aquestes pràctiques se situa a mitjan i llarg termini i moltes vegades el que es busca en termes econòmics és la immediatesa. Arribats a aquest punt, és per això que posem l'èmfasi en la importància del paper de les institucions públiques en aquesta creació de polítiques culturals per al foment de nous públics. No obstant això, hi ha tres estaments fonamentals en la creació de públics futurs.

En primer lloc, la família. És de vital importància en l'accés a les primeres pràctiques culturals, ja que els menuts les assimilen com a valors propis per imitació dels seus referents adults. Els primers contactes en família amb les pràctiques culturals són les que més determinen els gustos i valors futurs dels nostres xiquets i xiquetes.

Seguidament, el centre educatiu. A l'escola es produeixen nombroses activitats culturals però poc sovint significatives. Aquestes activitats són fonamentals perquè l'alumnat amb pocs recursos (o poc interès per part de les famílies) hi tinga accés, però el més important per tal de transmetre interès en els menuts és que el mediador-educador els transmeta aquesta motivació. En els menuts, els records positius es formen gràcies a les metodologies emprades per part dels educadors per a la interiorització de l'experiència com a positiva.

En darrer lloc, la institució pública. Si entenem la cultura com a element democratitzador de la societat, les institucions culturals de domini públic tenen molt a dir en la implantació d'estratègies per a la creació de públic cultural. Les institucions culturals han de crear programes d'activitats oberts a tots i gratuïts que familiaritzen els menuts i adolescents amb les pràctiques culturals diverses: música, teatre, pintura, dansa, etc.

CONCLUSIONS

És fonamental entendre i adaptar-nos als nous gustos dels diferents públics. Dotar de prestigi la cultura per a fer-la atractiva. El caràcter social de les pràctiques culturals no justifica que aquestes estiguen excloses de la necessitat de comercialitzar els seus servicis i satisfer la demanda del públic. Per aquest motiu, les teories de l'Escola de l'Espectador recalquen que en una societat capitalista com la nostra és fonamental que hi haja un públic que estiga disposat a pagar per a ser-ho. S'ha d'acostar els menuts a les pràctiques culturals a través de la família, l'escola i les institucions públiques. Adaptar els continguts als seus gustos perquè s'hi familiaritzen i prenguen gust de consumir cultura, fet que comportarà la creació de nous públics en un futur.

BIBLIOGRAFIA

- BOURDIEU, Pierre (1988): *La distinción: criterio y bases sociales del gusto*. Madrid: Taurus.
- CAMNITZER, Luís (2017): «La ignorancia es un fascinante campo más allá del conocimiento», *El País*, 29/01/2017. Data de consulta: 03/04/2018.
- COLOMER, Jaume (2018): *Estrategias para el desarrollo de públicos culturales*. Madrid: Atalaya.
- PLANELLA, Montserrat (2017): «L'educació artística té més eines per avaluat des de la complexitat», *Diari de l'Educació*, 29/03/2017. Data de consulta: 20/03/2018.